

НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ И НАУЧНО ИЗДАНИЕ ПО ТЕМАТА ЗА ФАКТОРИТЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ В ИСТОРИЧЕСКА ПЕРСПЕКТИВА

Емилия Вачева

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

На 29 и 30 септември 2023 г. във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (ВТУ) се проведе годишната научна конференция на Центъра за стопанско-исторически изследвания (ЦСИИ). Темата на форума бе „Фактори на икономическия растеж в историческа перспектива“ (Roussev 2023). Както вече става традиция, съорганизатор на конференцията отново е Историческият факултет при ВТУ, а темата на събитието допълва и надгражда дискусиите от предходните научни форуми на Центъра (Roussev 2021; Vacheva 2022; Roussev 2022; Vacheva 2023). В конференцията взеха участие университетски преподаватели от страната и чужбина, представители от институти на БАН, доктори и докторанти, музейни специалисти – автори на изследвания в областта на стопанската история и историята на икономическите учения. След поднесените приветствия от името на ръководството на Великотърновския университет и ЦСИИ в пленарната сесия бяха изнесени три доклада от утвърдени имена в историческата наука.

Чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев (Икономически университет – Варна) представи изследването „Факторите на икономическия растеж и периодизацията на стопанската история на българите в Османската империя (XV – XX в.)“. В него той изложи оригинална своя концепция за периодизация на стопан-

ската история на българите в Османската империя (XV – XX в.), изградена на базата на главните фактори на икономическия растеж. При отчитане на наличието или отсъствието на тези фактори той приема, че в цялостното стопанско развитие на българите като един от народите на Османската империя се явява основна вътрешна граница, която обособява два отделни периода в българската стопанска история през епохата, съответно: XV – XVIII в. и XIX – началото на XX в. **Доц. д-р Николай Тодоров** (РИМ – Силистра) и **гл. ас. д-р Петър Добрев** (СУ „Св. Климент Охридски“) запознаха аудиторията с проучването си на тема „Земята като фактор за икономическия растеж. Преплетени траектории на едрото земевладение в България от XIX и XX в.“. В центъра на техните анализи бе въпросът доколко собствеността върху земята спомага за развитието на пазарно ориентирани селски стопанства и оттам тя е фактор за икономическия растеж на местната икономика. **Доц. д-р Християн Атанасов** (Университет по библиотекознание и информационни технологии – София) говори на тема „Отношението към лихварите и лихвата в османска България през XIX в. Православната перспектива“. Той осветли отношението към лихвата и лихварството от християнска, по-точно православна перспектива и проследи промяната, настъпила на идейния фронт през XIX в. в посока секуларизъм и рационализация.

След преработване и допълнение на докладите с оглед проведените по време на конференцията дискусии и научното им двойно анонимно рецензиране част от тях са поместени в **том VIII** на „**Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания**“ (Варна, 2023 г.) с главен научен редактор чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев (Proceedings 2023). Това периодично научно издание е реферирано според международните стандарти в няколко авторитетни бази данни (SCOPUS, ERIH Plus, RePEc, CEEOL, GoogleScholar), то е включено и в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране на НАЦИД. В неговия редакторски колектив са привлечени авторитетни учени от страната и чужбина.

В тома изследванията са поместени в две тематични направления. В първата част – „Регионални и национални аспекти“, са публикувани двадесет и две статии, две от които са на английски език. **Проф. Шевкет Памук** (Boğaziçi University, Turkey) и **доц. д-р Къванч Караман** (Boğaziçi University, Turkey) представят изследването „The Rise of the Modern State Since 1500: Annual Revenues of European and Other States“. В него авторите се фокусират върху приходите като процент от БВП и въз основа на събрани доказателства определят нарастващата роля на държавите в Европа и извън нея през последните пет века. **Доц. д-р Валентин Китанов** (Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград) представя „Предпоставки за развитие на тютюневия отрасъл в българските земи през XVII – XIX век“. Според него природните, човешките и законодателните фактори са най-трайните

и основополагащи предпоставки за развитие на тютюневата индустрия и нейната устойчивост в историческа перспектива. **Проф. д-р Петко Ст. Петков** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) разглежда „Икономическото развитие в българските идеи и проекти за държавно устройство и управление през XIX век до 1879 година“. Авторът проследява идеите за стопанското развитие на българите, включително факторите на икономически растеж или застой, които присъстват в програмните документи на българските обществени и политически дейци и организации до 1879 г. В статията си **ас. д-р Ивайло Найденов** (Институт за исторически изследвания – БАН) въз основа на редица данни предлага отговор на проблема „Къде и защо в българските земи липсва икономически растеж през епохата на Възраждането“. **Доц. д-р Симеон Симеонов** (Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН) публикува статията „Консулствата като фактори на икономическия растеж през Българското възраждане“. В нея той анализира четири основни приноса на консулските институции за българския икономически растеж. В статията на **д-р Александър Златанов** (Институт за исторически изследвания – БАН) „Периферия или полупериферия? Кога българските земи са включени в световния капитал?“ се прави преглед на няколко гледни точки кога и как българските земи (Османска Румелия) се интегрират в световната система на капитала и в какво качество – като периферия, полупериферия или нещо друго. В изследването си „Образование и икономика в България 1879 – 1912 година“ **проф. д.и.н. Пенчо Д. Пенчев** (Университет за национално и световно стопанство – София) заключава, че одържавената и централизирана образователната система след Освобождението увеличава броя на грамотните българи, но тя се откъсва от нуждите на обществото и започва да работи в своя полза. За разглеждания период не могат да се установят видими положителни последици от държавната образователна политика върху цялостното икономическо развитие на страната, т.е. образованието не успява да се превърне във фактор, ускоряващ стопанската модернизация. **Йорданка Кривошиева** (уредник в Регионалния исторически музей – Пловдив) публикува статията „Печатът като възможност за реформиране на българското земеделие през 80-те – 90-те години на XIX век“. В нея се разкриват ролята и значението на земеделския периодичен и книжен печат в процеса на стопанските реформи в страната през този период. **Доц. д-р Евгени Костов** (Университет за национално и световно стопанство – София) изследва „Вторият държавен съд (1910 – 1914) и обвиненията срещу бившия министър Никола Геннадиев (1903 – 1907)“. Според него се оформят два типа обвинения. В първия случай действията на министър Геннадиев са одобрени в Министерския съвет или в Народното събрание чрез укази или решения, а в другия случай – при еднолични противозаконни решения на министъра или на 150 създадени от него комисии. Държавното обвинение има основание да търси осъдителни присъди.

Д-р Росица Златинска (СУ „Св. Климент Охридски“) публикува статия на тема „Насоки в дейността на Земеделското министерство през междувоенния период – предпоставки и фактори“. Според нея, независимо от някои слабости, Министерството на земеделието допринася за стабилизиране, подобряване и модернизиране на селското стопанство в страната. В статията на **докторант Радослав Петков** (Исторически музей „Искра“ – Казанлък, Университет за национално и световно стопанство) се разглежда „Стопанската конюнктура и етеричномаслената индустрия на България във времето на Втората световна война (1935 – 1945)“. Авторът анализира процесите във военновременното стопанство на България, свързани с розовомаслена индустрия, и драстичните промени в бранша. **Ас. д-р Мирена Митова** (Институт за исторически изследвания – БАН) в статията си „Търговия с врага – търговско-икономическите контакти като средство за стопанското възстановяване на България в края на 1944 и през 1945 година“ разкрива значението на външнотърговските контакти на България за съживяването на българското стопанство в края на 1944 и през 1945 г. в условия на трудности, причинени от войната – от една страна, и от друга – от ембарговите ограничения, породени от включването на страната в „черните списъци“ за търговия на САЩ и Великобритания със сателитите на Райха. **Проф. д.и.н. Костадин Паев** (Югозападен университет „Неофит Рилски“) публикува изследване на тема „Опити за стимулиране на частната стопанска инициатива в България през 80-те години на XX век“. Темата е продължение на предишната негова публикация, представена в Том 7 на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ (Паев 2022). В изследването „За все по-пълното задоволяване на потребности на трудещите се: стандартът на живот в България през комунистическия период“ авторите **старши преподавател Матияс Морис** (Йоркски университет, Англия) и **доц. д.с.н Мартин Иванов** (СУ „Св. Климент Охридски“) констатира, че след 1944 г. българските селяни, освен че са лишени принудително от своята земя, но и преживяват три дълги десетилетия с потиснат стандарт на живот. Калорийните нива, които са достъпни на селяните през 1939 – 1940 г., са отчасти достигнати едва през 70-те години на миналия век. **Доц. д-р Стела Ралева** (СУ „Св. Климент Охридски“) публикува статията „Характеристики и фактори на икономическия растеж в България (1970 – 2008)“. В нея се извеждат основните характеристики на икономическия растеж в България през посочения период и се открояват най-важните му фактори от страна на предлагането. В статията на **доц. д-р Димитър Златинов** и **гл. ас. д-р Стоян Шаламанов** (СУ „Св. Климент Охридски“) се анализира „Икономическата политика в България в годините на преход и членство в Европейския съюз“. Те проследяват институционалните особености на режима на паричния съвет и основните принципи на неговото изграждане, както и произтичащите от членството в ЕС промени в рамката на правителствената политика в страната.

Доц. д.с.н. Мартин Иванов, доц. д-р Калоян Ганев и доц. д-р Ралица Симеонова-Ганева (СУ „Св. Климент Охридски“) представят статия на английски език – „Currency Reforms and Inflation in Communist and Post-Communist Bulgaria“. Авторите разглеждат проведените валутни реформи от комунистическия режим в България след Втората световна война и анализират ефекта им върху инфлацията. **Докторант Веселина Шаламанова и доц. д-р Соня Георгиева** (СУ „Св. Климент Охридски“) публикуват статията „Въздействието на външни шокове върху икономиките на България и Хърватия: исторически аспекти и съвремие“, в която проследяват и анализират въздействието на шоковете, засягащи политическата стабилност, структурните реформи, инфлацията, фискалната политика, външнотърговските отношения и други макроикономически аспекти като следствие от поведението на двете страни. **Доц. д-р Румен Андреев** (Университет за национално и световно стопанство – София) представя изследването „Концепциите на класическата политическа икономия за стойността и рентата срещу мейнстрийма в икономическата теория“. В него той представя двете основни концепции, в които се извършва промяната на икономическата наука – теориите за стойността и рентата.

Десетте статии във втората част на сборника са посветени на селищни изследвания и стопански дейци. **Доц. д-р Калин Стоев** (Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН) публикува изследването „Финансовата администрация в Долна Мизия: опит за изясняване на генезиса и развитието“. Той изяснява ролята на една висша административна позиция в римските провинции, която можем да определим като икономически пълномощник (*procurator*) в римските провинции по Долен Дунав – Горна Мизия и Долна Мизия, както и функциите му като представител на имперската администрация в земите по Долен Дунав, известни по епиграфска документация. В статията „Армия и икономика. Ролята на XI Клавдиев легион в икономическото развитие на Дуросторум (II – III век) – земеделие“ **д-р Светлана Ганчева** (Регионален музей – Силистра) се фокусира върху Дуросторум, като един от най-важните военно-стратегически, икономически, религиозни центрове по Долен Дунав, и определя ролята на дислоцирания там в началото на II век XI Клавдиев легион върху развитието на земеделието, и по-конкретно осигуряването на зърнени култури за военното и цивилното население. В публикацията на **доц. д-р Златомира Герджикова** (Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН) се изследва „Влиянието на църковната собственост върху развитието на чина на епископа“. Използвайки сведенията от светските и християнските закони като основен източник, авторът разкрива някои от точките на взаимодействие между растежа на църковната собственост и развитие на йерархията в ранг на епископ. В проучване от типа *case study* „Специализиран статут и данъчни преференции: фактор за икономически растеж? По примера на Габрово през

XVI и XVIII век“ **проф. д.и.н. Красимира Мутафова** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) се фокусира върху специалната категория българско население дербенджиите в Габрово. Авторът разкрива съществуващата тясна връзка между дербенджийския статут, османските фискални и правни привилегии, отнасящи се за по-голямата част от габровските жители, и устойчивите демографски показатели и стопанско развитие, както и активния духовен живот в Габрово. **Гл. ас. д-р Невена Неделчева** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) представя статията „Търговия и търговски средища в Разград през XIX век“. Посредством необнародван османски регистров материал, съхраняван в османския архив в Истанбул, очертава демографския, религиозния и икономическия профил на Разград през вековете и откроява както движещите тенденции, така и промените, които се случват в него. В изследването на **доц. д-р Гургана Георгиева** (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) „Факторите на икономически растеж на старопланинските селища през XIX век“ се проследява икономическото развитие на няколко важни стопански центъра от района на Стара планина – Трявна, Елена, Котел и Габрово, които се развиват интензивно през XVIII и XIX век и се превръщат в двигатели на стопанското развитие на българските земи и в инициатори на процесите на културно, религиозно и политическо еманципиране сред българите. В статията на **доц. д-р Светла Атанасова** (Регионален исторически музей – В. Търново) „Възрожденският предприемач Христо Арнаудов“ въз основа на богата информация от публикувани извори и нови документи се изгражда професионалният и социалният профил на възрожденския търговец и предприемач, който върви уверено по стъпките на известния си родител Станчо Арнаудов. **Доц. д-р Маргарита Маринова** (Международно висше бизнес училище – Ботевград) публикува статия на тема „Бюджет и бюджетна политика на община Свищов по време на управлението на кмета Христо Теодоров (1887 – 1893)“. Тя е част от изследване на проблема за финансите на община Свищов след Освобождението и представлява продължение на проучване по тази тема за периода 1879 – 1886 г., публикувано в том 7 на Центъра за стопанско-исторически изследвания през 2022 г. (Marinova 2022). В статията на **Емилия Вачева** (СА „Димитър А. Ценов“) „Дейността на земеделската каса в Свищов в периода от 1878 до 1903 година – общ преглед“ се проследява дейността на този важен институт и се очертава неговата роля за стопанското развитие на Свищовската община през посочения период. **Гл. ас. д-р Атанас Атанасов** (Икономически университет – Варна) публикува статията „Търговската репутация като символ на растежа в творчеството на професор Димитър Добрев от първата половина на XX век“. Въз основа на разгледаните примери от творчеството на проф. Добрев авторът заключава, че счетоводството, като информационна система и социален феномен, отразява обективно действителността през призмата на отношенията на собствеността върху капитала и имуществото, което се управлява.

Представените статии в том VIII на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ имат съществен принос за очертаване ролята и значението на натрупването на капитал, пазарите, търговията, политически-те институции, проблемите, произтичащи от демографските промени, и др. Някои от тях повдигат дискуссионни въпроси по важни проблеми и теми и са отправна точка за бъдещи изследвания в тази насока.

ЛИТЕРАТУРА

- ВАЧЕВА, Е., 2022. Научна конференция (24 – 25.09.2021 г.) и том VI на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“, посветени на темата „Предприемачеството в историческа перспектива“. *История*, Т. 30, № 1, с. 100 – 107. DOI: 10.53656/his2022-1-5-conf.
- ВАЧЕВА, Е., 2023. Научна конференция (23 – 24.09.2022 г.) и том VII на „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“, посветени на темата „Дилеми на развитието“. *История*, Т. 31, № 1, с. 86 – 92. DOI: 10.53656/his2023-1-6-sci.
- ИЗВЕСТИЯ, 2023. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания. Т. VIII. Фактори на икономическия растеж в историческа перспектива*. ISSN 25349244.
- МАРИНОВА, М., 2022. Финансова политика и бюджет като инструменти за местно развитие – по примера на община Свищов (1879 – 1886). *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*. Т. 7, с. 346 – 361. ISSN 25349244.
- ПАЕВ, К., 2022. Нормативна уредба на частната стопанска дейност в България (края на 40-те – 70-те години на XX век). *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*, Т. 7, с. 204 – 217. ISSN 25349244.
- РУСЕВ, И., 2021. Научна конференция на тема „Предприемачеството в историческа перспектива“. *История*. Т. 29, № 2, с. 208 – 209.
- РУСЕВ, И., 2022. Научна конференция на тема „Дилеми на развитието“. *История*, Т. 30, № 2, с. 222 – 223. DOI: 10.53656/his2022-2-9-con.
- РУСЕВ, И., 2023. Научна конференция на тема „Фактори на икономическия растеж в историческа перспектива“. *История*, Т. 31, № 3, с. 316 – 317. DOI: 10.53656/his2023-3-9-fak.

REFERENCES

- MARINOVA, M., 2022. Financial Policy and Budget as Tools for Local Development – on the Example of Svishtov Municipality (1879 – 1886). *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. 7,

- pp. 346 – 361. ISSN 25349244.
- PAEV, K. 2022. Legal Regulation of the Private Economic Activity in Bulgaria (late 40s – 70s of the 20th Century). *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. 7, pp. 204 – 217. ISSN 25349244.
- PROCEEDINGS, 2023. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*, vol. 8. Factors of Economic Growth in Historical Perspective. ISSN 25349244.
- ROUSSEV, I., 2021. Scientific Conference “The Entrepreneurship in a Historical Perspective”. *Istoriya-History*, vol. 29, no. 2, pp. 208 – 209.
- ROUSSEV, I., 2022. Scientific conference “Development Dilemmas”. *Istoriya-History*, vol. 30, no. 2, pp. 222 – 223. DOI: 10.53656/his2022-2-9-con.
- ROUSSEV, I., 2023. Scientific Conference *Factors of Economic Growth in Historical Perspective*. *Istoriya-History*, vol. 31, no. 3, pp. 316 – 317. DOI: 10.53656/his2023-3-9-fak
- VACHEVA, E., 2022. Proceedings of the Centre for Economic History Research” on the Topic “The Entrepreneurship in a Historical Perspective”. *Istoriya-History*, vol. 30, no. 1, pp. 100 – 107. DOI: 10.53656/his2022-1-5-conf
- VACHEVA, E., 2023. Scientific Conference (23 – 24. 09. 2022) and Volume VII of the “Proceedings of the Centre for Economic History Research”, Dedicated to the Subject “Development Dilemmas”. *Istoriya-History*, vol. 31, no. 1, pp. 86 – 92. DOI: 10.53656/his2023-1-6-sci.

SCIENTIFIC CONFERENCE AND SCIENTIFIC PUBLICATION ON THE TOPIC OF THE FACTORS OF ECONOMIC GROWTH IN HISTORICAL PERSPECTIVE

✉ **Emilia Vacheva, Assist. Prof.**

WoS Researcher ID: AGN-8380-2022

Tsenov Academy of Economics
34, Treti mart St.

5250 Svishtov, Bulgaria

E-mail: e.vacheva@uni-svishtov.bg